

NAUKA SVETOG FRANJE ASIŠKOGA O EUHARISTIJU*

Kada je govor o bilo kojem obliku Bogu posvećenog života u Crkvi, prvenstveno se govori o posebnostima koje se nalaze u duhu utemeljitelja i tradiciji dotične ustanove. Tako II. vat. sabor u dogmatskoj uredbi o Crkvi »Lumen gentium«, raspravljajući u VI. poglavlju o redovnicima, naglašava da redovnici žive unutar Crkve »radi izgradnje Kristova Tijela, da po duhu osnivača rastu i cvatu«. ¹ Sabor još naglašava da je pravilo redovničkoga života »slijediti Krista kako je to izloženo u Evanđelju« ² te nadodaje da sve ustanove trebaju učestvovati u životu Crkve, ljudima pritići u pomoć i da »sve one dobro upoznaju i vjerno slijede duh osnivača i njegove posebne nakane i zdrave tradicije, što sve sačinjava baštinu svake pojedine redovničke ustanove«. ³

Upravo zato što nam je pred vratima franjevački jubilej — 800. obljetnica rođenja sv. Franje Asiškoga — a euharistijski kongresi u toku, odlučio sam napisati nešto o nauci sv. Franje Asiškoga o Euharistiji. Budući da je jubilej »snažan poziv na dublju svijest da smo sljedbenici Franjini i na obnovljenu odlučnost da djelujemo kao istinski franjevci«, ⁴ vidjet ćemo što je Franjo naučavao o Euharistiji koja je duša svake obnove u Crkvi. Gospodin je »udio i baština« ⁵ ne samo svećenicima već i svim ljudima i ženama franjevačkog nadahnuća koji vide najveću ljubav u Gospodinovoj pashi. Nauku sv. Franje o Euharistiji prvenstveno ću crpsti iz Franjinih spisa ⁶ i pisanja drugih o nauci sv. Franje o Euharistiji. ⁷

1. Franjo učitelj

Možda je nekome čudno što govorim o nauci sv. Franje o Euharistiji, kad nam je dobro poznato da je sam Svetac za sebe i svoju prvu

* Predavanje održano na jednodnevnim regionalnim sastancima franjevaca Provincije presv. Otkupitelja u svibnju 1981. godine: 6. na Visovcu, 13. u Makarskoj, 20. u Sinju i 23. u Zagrebu (Gospa Lurdska).

¹ Lumen gentium 45; usp. Ib., 46; Christus Dominus 33, 35.

² Perfectae caritatis 2; usp. potvrđeno Pravilo, pogl. I.: »Pravilo i život Male braće jest ovo: opsluživati sveto Evanđelje Gospodina našega Isusa Krista, živjeti u posluhu, bez vlasništva i u čistoći« (Pravilo i Generalne konstitucije Franjevačkog reda, Zadar 1976, 3).

³ Perfectae caritatis 2; usp. Ad Gentes 23, 40; Mutuae relationes 11, 12; Evangelica testificatio 11, 12. O karizmi osnivača vidi: BERNARD OLIVIER, OP, Il carisma della vita religiosa nel Concilio e nei documenti post-conciliari, u Vita consecrata 17 (1981) 5, 323—340, posebno str. 336—340.

⁴ Vidi: Pismo generalnih ministara franjevačke obitelji: Osamstota obljetnica rođenja svetog Franje, KS, Dokumenti 62, Zagreb 1981, uvod.

⁵ Usp. Presbyterorum ordinis 17.

⁶ Prijevod većine spisa sv. Franje preuzeo sam iz: Spisi svetog Franje, Sarajevo 1974. U predavanju pisat ću samo Spisi i stranicu gdje se pojedini spis nalazi.

⁷ Dosta literature o ovom problemu može se naći u: FERNANDO URIBE ESCOBAR, Strutture e specificità della vita religiosa secondo la regola di S. Benedetto e gli opuscoli di S. Francesco d'Assisi, Romae, Pontificium Athenaeum Antonianum, 1979, posebno vidi str. 283—296.

subraču rekao da su bili »idiotae« (nestručnjaci, nepismeni, neobrazovani).⁸ »Et eramus idiotae et subditi omnibus.«⁹ Tu Franjo govori u množini — »eramus«. Te se riječi iz Oporuke odnose na njegovo prvo bratstvo, iako nam je dobro poznato da je u Redu već bilo i učenih ljudi. Smatram da su te riječi odigrale veoma negativnu ulogu u filozofsko-teološkoj naobrazbi franjevac. Tim i sličnim riječima neki su franjevci, pa čak i čitave grupe (npr. spiritualci), »opravdavali svoju svetu lije-
nost«. Neki su išli tako daleko da su postavljali i pitanje: da li uopće za franjevce trebaju više škole, kao što je filozofija i teologija?

Ovdje još treba nadodati da je Franjo svoje prvo bratstvo nazvao »idiotae« više iz poniznosti. Možda je sebe mogao tako i zvati zbog toga što je loše pisao. Naime, većinu njegovih spisa, po svoj prilici, pisali su drugi, a on je svetačkom lucidnošću to diktirao i poslije ih priznavao svojim u tolikoj mjeri da taj tekst nije dozvoljavao niti tumačiti niti mu išta nadodavati (»ad litteram sine glossa«).

Franjo i njegova braća nisu bili neuki u Božjim stvarima. Oni su bili aktivni, a ne pasivni vjernici. Franjo je svojim genijem u pitanjima vjere nadvisivao i mnoge teologe onoga vremena. Jasno je da on nije, kao neki iz njegova bratstva, završio visoke škole koje su se držale kod monaha i po kaptolima. Zato je Franjo za sebe i svoje bratstvo običavao govoriti »eramus idiotae«.

Franjo se nije miješao, koliko mi je poznato, u filozofsko-teološke dispute učenih glava. On je svoju nauku crpao prvenstveno iz Crkvenog učiteljstva, propovijedanja, liturgijskih knjiga i akcija. Čitajući Sv. pismo, on je tražio jednostavan smisao riječi Božje. U tom smislu on promatra svoje uvjerenje i vjeru te stvarnost koja ga okružuje.

Narod koji je susretao sv. Franju bio je oduševljen njegovim propovijedanjem riječju i djelom. Svojim propovijedanjem »na korist i popravak naroda« Franjo je preporodio krajeve kuda je prolazio. On je propovijedao Krista, i to prvenstveno Krista na zemlji između Betlehema i Kalvarije. On u Euharistiji, liturgijskoj sintezi otajstva učovječenog Boga, na poseban način susreće i gleda »tjelesno« — tijelo i krv Svevišnjega,¹⁰ jer u Euharistiji »Gospodin Isus Krist ispunja i prisutne i odsutne koji su ga dostojni«.¹¹

Premda Franjo nije pohađao velike škole, on se ipak u razmišljanju, prosvijetljen vjerom, približio patrističkoj teologiji i crkvenoj liturgiji te ispravnoj nauci Crkve, posebno o Euharistiji. U svojim spisima on

⁸ Usp. 1 Celano 120; 2 Celano 141; Oporuka: Legenda maior 6, 5; Legenda antiqua iz Perugia 103; Speculum perfectionis 45.

⁹ Oporuka, u KAJETAN ESSER OFM, Die opuscula des Hl. Franziskus von Assisi, Grottaferrata (Romae), izd. Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas 1976, 440. Riječ »idiotae« prevedeno je u Spisi, str. 33, s »priprosti«, a u Pravilo i Generalne konstatacije, str. 11, s »neuki«.

¹⁰ Spisi 59.

¹¹ Ib., 48.

preporučuje vjernicima, svjetovnim vladarima, klericima i — razumije se — svojoj braći, Sakrament tijela i krvi Gospodnje. Nijedan sakrament Franjo ne preporučuje toliko koliko Euharistiju.

Isus, utjelovljena Riječ — centar svih stvari — nije daleko, uzišao je na nebo, ali nas nije ostavio. On je s nama uvijek i na zemlji je na jedan vidljiv način prisutan u Euharistiji. Euharistija je u stvari jedina kristološka tajna uvijek prisutna na zemlji. Za sv. Franju Euharistija je duša njegove pobožnosti i najdraža tema u njegovim spisima. Franjo poučava i svoje suvremenike u tom smislu.¹²

Franjo se našao na jedan konkretan način u žizi zbivanja onog vremena, i to na prijelazu shvaćanja sv. mise i završenoga sakramenta. Naime, prvo stoljeće kršćanstva više je naglašavalo žrtvu sv. mise nego završeni sakrament, što je Crkva jako naglašavala u drugom tisućljeću.

U XIII. st. prevladavaju pobožnosti prema Euharistiji »promatranjem« i »gledanjem« već završenog sakramenta, tj. poslije sv. mise. U Franji je prisutno i staro i novo te on naglašava i sv. misu i blagovanje tijela i krvi Gospodnje i klanjanje, promatranje i gledanje svetih čestica u koje je Franjo vjerovao vjerom Crkve, tj. u tim česticama Franjo je vidio samoga Sina Božjega koji se ljudima daje.

Franjo u svojim spisima, odakle mi crpemo njegovu nauku o Euharistiji, možda ne bi posvetio toliko prostora Euharistiji da vjera u Euharistiju nije u njegovo vrijeme bila poljuljana sa strane raznih nevjernika i heretika. Franjin je nemali doprinos Crkvi u borbi s katarima i drugim zašlacima koji su naučavali da je materija od đavla. Franjo, »čovjek katolički i apostolski«, naprosto je bio izazvan od zašlaca. Stavio je sve svoje snage u ruke Katoličke crkve i tako ustao na obranu prave nauke o Euharistiji, a to je ona nauka koju su u ono doba propovijedali crkveni sabori i pape. Franjo se plašio i za svoje bratstvo, da ne bi i ono pošlo krivim putem, stoga braću opominje i poučava o ovom sakramentu.

Nasuprot zašlacima, Franjo naglašava blagovanje, klanjanje i promatranje tijela i krvi Gospodinove. Radi Euharistije Franjo časti sve svećenike i crkve. Za Franju je Euharistija hrana, životvorni kruh, kojim se on sam hrani i potiče druge da se njime hrane. Franjo vjeruje, prema nauci Crkve, da je sami Krist prisutan pod prilikama kruha i vina, što samo svećenici Crkve posvećuju. Euharistija je žrtva Novoga saveza koja je ujedno žrtva našeg otkupljenja. »Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ima život vječni« (Iv 6,54). Zahvaljivanje i Euharistija, Franjin izraz duše i njegov apel na Boga uvijek su škola molitve za sve koji se nadahnjuju na životu i djelu Franje Asiškoga. U tom je Franjo eminentni učitelj.

¹² O mjestu Euharistije u franjevačkoj duhovnosti vidi: MARCIANO M. CICCARELLI, *I misteri di Cristo nella spiritualità francescana*, Benevento 1961, 687—784; F. U. ESCOBAR, *Strutture...*, 292—296.

2. Radi Euharistije Franjo najviše cijeni svećenike i crkve

Franjina čvrsta vjera u Kristovu prisutnost u Euharistiji, koju posvećuju svećenici Crkve, direktno je usmjerena protiv nauke katara. Katari, što znači »čisti«, učili su da postoji princip dobra i princip zla, da je materija vječna kao i Bog i da je od đavla, od zla. Smatrali su da je čovjek duhovno biće te učili da je takav bio i Krist. Time su nijekali Kristovo utjelovljenje. Budući da je čovjek duhovno biće, on je iznad grijeha i zakona. Za duhovne ljude ne trebaju ni dogme, ni zakoni, ni sakramenti. Tako su katari nijekali osnovne istine vjere. Inocent III. digao je protiv njih križarsku vojnu, a sv. Franjo se — za razliku od katara — potpuno stavio u ruke pape i »Rimske crkve«, premda neki smatraju da je u početku i on pripadao u najboljem smislu toj sekti, pa prema tome da i franjevački pokret — navodno — ima slične korijene.

Katari su jedna od sekta koje su u Franjino vrijeme nicali kao gljive poslije kiše s namjerom da reformiraju Crkvu. Željeli su na svoj način živjeti apostolski, poput kršćanske zajednice; nisu imali ni obitelji ni vlasništva. Odbacujući svaki auktoritet, suprotstavljali su se plemićima, bogatašima, kleru, biskupima i nauci Crkve. Živjeli su ponizno i siromašno, a dijelili su se na skromne i savršene. Tu ima neke sličnosti između »braće slobodna duha« — kako su se katari zvali — i franjevačkog bratstva. Međutim, između njih je ogromna razlika, jer su katari željeli reformirati Crkvu na svoj način i na svoju ruku — bez pape, a franjevci su započeli popravljati Crkvu stavljajući se potpuno u ruke Rimskoj crkvi. Osim toga, katari su naučavali dualizam, što je IV. lateranski ekumenski sabor osudio riječima: »*Diabolus enim et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestionem peccavit.*«¹³

Budući da je materija od đavla, kako kažu katari, onda su i kruh i vino od zla. Stoga su se pitali: kako može nastati transupstancijacija — pretvorba, »preobražaj bića«, tj. kako se Bog može u sakramentima, posebno u Euharistiji, preko svećenika poslužiti materijom koja je od đavla, od zla principa? Posljedica je bila neminovna: nijekanje realne Kristove prisutnosti u Euharistiji. Protiv takve nauke istupio je IV. lateranski sabor 1215. g. riječima: »Jedna je pak opća Crkva vjernika, ... u kojoj je svećenik i žrtva sam Isus Krist čije se tijelo i krv zaista nalazi u Oltarskom sakramentu pod prilikama kruha i vina, transupstancijacijom kruha u tijelo i vina u krv božanskom moću. . . Ovaj sakrament nitko ne može posvetiti osim svećenika koji je zakonski zaređen prema crkvenim propisima što ih je sam Isus Krist dao apostolima i njihovim nasljednicima.«¹⁴

¹³ Denzinger-Schönmetzer 800.

¹⁴ *Ib.*, 802.

Promotrivši povijesnu stvarnost¹⁵ i odluke IV. lateranskog sabora, jasnija nam je nauka i terminologija u spisima sv. Franje o Euharistiji. Spomenuti sabor govori o tijelu i krvi Gospodinovoj, a Franjo spominje, koliko nam je poznato, 18 puta »tijelo i krv«, 6 puta »kruh« ili »tijelo«, odijeljeno od krvi, nadasve kada govori o otkupiteljskoj snazi Kristove krvi.

Franji je teško što neki klerici dovoljno ne poznaju misterij tijela i krvi Gospodnje, a ni riječi preko kojih kruh i vino postaju pravo tijelo i krv Gospodnja, pa piše: »Svratimo pozornost, klerici, na veliki grijeh i neznanje, koje neki pokazuju o presvetom tijelu i krvi Gospodina našega Isusa Krista i o njegovom presvetom imenu i napisanim riječima, po kojima se posvećuje njegovo tijelo.«¹⁶

Kad Franjo govori o svećenicima, po svoj prilici služi se dokumentima IV. lateranskog sabora te naglašava da jedino oni kruh i vino, tj. tijelo i krv, drugima dijele. Tako u Oporuci čitamo: »... i jedino oni (svećenici op.) drugima dijele...«¹⁷ U prvoj opomeni Franjo naučava da je Krist stvarno prisutan u Euharistiji. On veli: »Isto su tako i sada osuđeni svi oni, koji vide sakramenat tijela Kristova, koji svećeničke ruke posvećuju na oltaru po riječima Gospodinovim pod oblikom kruha i vina, a ne gledaju i ne vjeruju po duhu i božanstvu da je zbilja presveto tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista, prema svjedočanstvu samoga Svevišnjeg koji kaže: 'Ovo je moje tijelo i moja krv novog Saveza' (Mk 14,22) i 'Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ima život vječni' (Iv 6,54).«¹⁸

U Pismu općem saboru braće Franjo kaže: »Svećenik koji ga (Isusa prisutna u Euharistiji op.) srcem i ustima uzima i drugima pruža da ga blaguju.«¹⁹ U Pismu svim vjernicima Franjo ističe: »Svećeniku moramo ispovijedati sve svoje grijehe i od njega primati tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista.«²⁰ U istom Pismu Franjo govori: Moramo često posjećivati crkve i moramo cijeniti i poštivati klerike, kad bi bili i grešnici, ne zbog njih samih, nego zbog službe i brige za presveto tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista, koje žrtvuju na oltaru, uzimaju i drugima dijele. I budimo svi uvjereni da se nitko ne može spasiti osim po riječima Gospodnjim i po krvi Gospodina našega Isusa Krista, a to svećenici propovijedaju, navješćuju i dijele. I sami oni to smiju posluživati, ne drugi.«²¹

¹⁵ Povijesnu stvarnost i Franjinu nauku o Euharistiji dobro je uočio K. ESSER, *Missarum sacramenta*, u *Wissenschaft und Weisheit* 23 (1960) 2, 81–108. O odnosu sv. Franje i katara vidi: K. ESSER, *Franziskus von Assisi und die Katharer seiner Zeit*, u *Arch. Franc. Hist.*, 51 (1958) 238 sl. O religioznim pokretima i sektama u doba sv. Franje Asiškoga vidi HERBERT, GRUNDMANN, *Religiöse Bewegungen im Mittelalter*, izd. II, Darmstadt 1961.

¹⁶ Spisi 58.

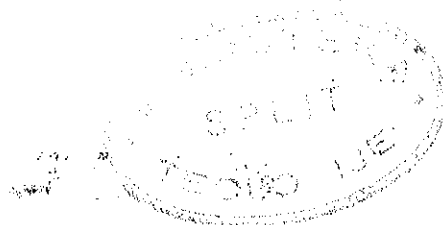
¹⁷ *Ib.*, 33.

¹⁸ *Ib.*, 36–37.

¹⁹ *Ib.*, 47.

²⁰ *Ib.*, 53.

²¹ *Ib.*, 54.

U Pismu svim klericima Franjo piše: »Znamo da ne može postojati tijelo dok se ne posveti riječima.«²² Riječi posvete izgovaraju samo svećenici zakonito zaređeni po zakonima Crkve, a ne bilo koji čovjek ili bilo koji ud Otajstvenog tijela Kristova — Crkve. Iz toga proizlazi Franjino toliko poštivanje svećenika da zadivljuje svakoga tko pročita slijedeće riječi iz njegove Oporuke: »Poslije mi je Gospodin dao i daje toliko pouzdanje u svećenike, koji radi svoga reda žive u duhu svete Rimske crkve, da bih se utjecao njima sve kad bi me progonili. I kad bih bio mudar kao što je Salamon bio, i naišao na siromašne svećenike ovoga svijeta, ne bih htio propovijedati protiv njihove volje u župama gdje oni služe. A njih i sve druge poštivat ću, ljubiti i častiti kao svoje gospodare. I neću gledati na njihove grijehе, jer u njima vidim Sina Božjega, i oni su moji gospodari. A to činim zbog toga, što ništa tjelesno na ovom svijetu od samog svevišnjeg Sina Božjega ne zapažam, osim njegova presvetog tijela i presvete krvi, koje oni uzimaju i jedino oni drugima dijele.«²³

Franjine riječi potiču svećenike da budu dostojni tolikog dostojanstva kojim ih je Gospodin podario; da sačuvaju neokaljanim, koliko je moguće, svećeničko dostojanstvo posebno u ovo vrijeme, jer jedino Gospodin preko svećeničkih ruku dolazi opet na zemlju radi nas ljudi i radi našega spasenja. Oči mnogih uperene su u katoličke svećenike. To bi svećenicima trebala biti tema mnogih razmišljanja, bilo da žive u zajednici ili sami; bilo da se nalaze u velegradu, gradiću, u domovini ili inozemstvu; bilo da se nalaze u nekoj siromašnoj ili bogatoj župi naše domovine.

Neklericima taj tekst sv. Franje također mnogo kaže... I jedni i drugi bi trebali tražiti ono što je tražio sv. Franjo hraneći se uvijek sa dva stola — Sv. pisma i Euharistije. Franjo na vidljiv način nevjerovatnom čvrstinom podiže ugled sakramenta tijela i krvi Gospodnje. U Oporuci on piše: »I hoću da se ove presvete tajne iznad svega štiju i časte i čuvaju na doličnim mjestima.«²⁴ U Pismu svim klericima naglašava: »Neka se zamisle svi oni koji opslužuju tako svete tajne, posebice oni koji nemarno opslužuju, kako su prosti kaleži, korporali i ruho, gdje se posvećuje tijelo i krv našega Gospodina. Mnogi ga čuvaju na nedostojnim mjestima, nedolično nose putem, nedostojno primaju i bez dužnog poštovanja drugima dijele.«²⁵

Te Franjine riječi daju razmišljati svakome tko radi oko svetih tajna: svećenicima, sakristanima i svim udovima Otajstvenog tijela Kristova — Crkve. Franjo je vjerovao i naučavao Isusovu prisutnost u svim crkvama na svijetu. On se u crkvama milio i zahvaljivao Isusu, otkupitelju svijeta. U Oporuci on kaže: »Gospodin mi je u crkvama toliku vjeru

²² *Ib.*, 58—59.

²³ *Ib.*, 32—33.

²⁴ *Ib.*, 33.

²⁵ *Ib.*, 59.

davao da sam jednostavno molio govoreći: 'Klanjamo ti se, Gospodine Isuse Kriste, ovdje i u svim crkvama tvojim, koje su po cijelom svijetu, i blagoslivljamo te, jer si po svome svetom križu svijet otkupio',²⁶ a u napomenama braći Franjo kaže: »Moramo često posjećivati crkve.«²⁷

U XIII. stoljeću, kada je prevladavalo »gledanje« i »klanjanje« Euharistijskom otajstvu, Franjo to otajstvo uspoređuje s Kristom koji je bio ljudima vidljiv kao čovjek, a vjernicima, tj. apostolima, kao Bogočovjek. Tako isto biva i s Kruhom; tu treba preskočiti ono što vide tjelesne oči te vjerom prodrijeti u tajne Sakramenta. U Euharistiji Franjo promatra i vidi Pashu-Krista koji je trpio, koji je umro, žrtvovan, razapet i koji je uskrsnuo te proslavljen uzišao na nebesa. Tako Franjo povezuje i žrtvu i prisutnost i milost u jednom te istom Sakramentu. Bogočovjek dolazi na oltar preko riječi svećeničkih, a to svećenici izgovaraju prvenstveno po crkvama. Upravo zato Franjo časti svećenike, a i crkve jer se u njima slavi sv. misa, uprisutnjuje Kristova žrtva i čuva već završeni sakrament. U tome je Franjo originalni učitelj. To bi trebalo biti uvijek na srcu svim muževima i ženama franjevačkog nadahnuća.

3. »Uzmite i jedite« (Mt 26,26) — pričješćivanje

Krist nam daje pomoć, i to najveću pomoć; nudi nam se i daje za hranu samoga sebe: »Zaista, zaista kažem vam, ako ne budete jeli tijela Sina čovječjega i ne budete pili krvi njegove, nećete imati života u sebi« (Iv 6,53). Isus nije kazao koliko puta primiti njegovo presveto tijelo i njegovu presvetu krv, ali iz same naravi stvari mogli bismo reći da Euharistiju treba primiti često, nešto slično kao hranu našem tijelu, tj. uvijek kada osjetimo potrebu. Što je čovjek više gladan Isusa, to se više puta želi s njim sjediniti i njega primiti kao životnu hranu.

Prvi kršćani nisu mogli zamisliti, poput Židova, »žrtvovanje« (sv. misu) bez sudjelovanja u blagovanju žrtve. Pričest je bila sastavni dio sv. mise, što i danas stoji kao poticaj za razmišljanje. Pod utjecajem pada kršćanskih ideala, što — po mom sudu — započinje milanskim ediktom 313. godine, kršćanstvo se više ne smatra zatvoreno u ćelije, u zajednice ljubavi, već se širi i van ćelija te pomalo postaje i državna religija. Dolaze različiti teološki pristupi pojedinim pitanjima Crkve; uvadaju se i nove crkvene ustanove u mnogome ovisne o svjetovnim vladarima; mijenja se odnos prema misi kao žrtvi, a to mnogo utječe na opadanje pričesti vjernika. Na to nemalo utječu i duge pokore koje su nekada trajale čak preko 10 godina, i tome slično.

Usljed prevelikog naglašavanja duhovnog nasuprot tjelesnom, Euharistija se sve više naglašava kao »duhovna hrana«, »duhovna pričest«. To je stvorilo jaz između euharistijske žrtve i samog blagovanja žrtve-

²⁶ *Ib.*, 32.

²⁷ *Ib.*, 54.

-pričesti. Naglašava se Kristova prisutnost u završenom sakramentu — u hostiji. Tako kršćani od »prevelikog« strahopočitanja prema Isusu u Euharistiji izbjegavaju sam čin pričešćivanja. Sve se više daje maha pobožnom klanjanju Isusu u hostiji. U XIII. st. uvodi se podizanje hostije i kaleža preko sv. mise, da to vjernike (kad vide hostiju i kalež) potakne na čin vjere i klanjanja.²⁸ Iz te želje »vidjeti« uvelo se klanjanje euharistijskom otajstvu poslije sv. mise i neovisno od sv. mise. Tako sv. misa pomalo biva potisnuta pred onim »vidjeti« ili »gledati« i »klanjati se«. Pričest se sve manje dijeli pod misom.

U tom smislu trebalo bi promatrati Franjino vrijeme i njegove spise o pričešćivanju. Vrijeme je rijetkih pričesti općenito, pa i u franjevačkim zajednicama; časne sestre kod sv. Damjana (klarise) primale su pričest sedam puta godišnje.²⁹ Sv. Franjo — prema Celanu — pričešćivao se »saepe«, često.³⁰ S ovim »saepe« nije određeno rečeno koliko puta, što može značiti svaki dan ili pak samo nekoliko puta godišnje. Toliko Celano.

Sv. Franjo međutim piše klericima: »Zar nas ne prožmu pobožnošću sve ove činjenice, da se milosrdni Gospodin preko naših ruku nudi, da ga se dočitemo i svaki dan svojim ustima primamo.«³¹ Ako priznamo Franju klerikom, onda se može reći da se on pričešćivao svaki dan. No, budući da Franjo nije bio svećenik, teško je to zaključiti. Konfuzna je terminologija XIII. stoljeća, tako npr. klerikom se nazivao i onaj tko je znao čitati latinski, a laikom tko nije znao čitati. U tom smislu treba shvatiti i ono zašto je Franjo u Reguli zopovjedio braći neklericima da mole očenaše.

Koliko nam je poznato, broj pričešćivanja se toliko smanjio da se u Crkvi na Zapadu u XI. i XII. st. bila uvriježila praksa pričešćivanja tri puta godišnje. Da bi izbjegao tu praksu, Franjo je — prema pisanju njemačkog teologa JOHANN-a AUERA — dobio od Crkve posebni privilegij da se njegova braća nesvećenici mogu pričešćivati četiri puta (»viertes Mal«) godišnje.³² Bilo je vjernika koji se nisu pričešćivali niti jedanput godišnje. God. 1215. broj pričešćivanja »pod moranje« zapovjeden je jedanput godišnje. Naime, IV. lateranski sabor odredio je jedan minimum, tj. da se vjernici pričeste jedanput na godinu. Koliko su se puta poslije IV. lateranskog sabora pričešćivali franjevci-nesvećenici, teško je sa sigurnošću ustvrditi. Ima ih koji kažu da su se trećoreci

²⁸ MARIO RIGHETTI, *Manuale di storia liturgica*, vol. I, izd. Ancora Milano 1950, 311, piše: »Le due elevazioni non hanno evidentemente un carattere simbolico, ma servono soltanto a mostrare ai fedeli le specie consacrate, allo scopo di provarli ad un atto di fede e di adorazione.«

²⁹ Usp. K. ESSER, *Missarum sacramenta*, 89,

³⁰ Usp. *ib.*; 2 Celano 201.

³¹ Spisi 59. Po svoj prilici sv. Franjo i njegova braća pričešćivali su se pod obje prilike iako to nije bio općeniti običaj na Zapadu u XIII. stoljeću. God. 1338. nađen je jedan mali kalež u Asizu u »Sacro convento« za koji se općenito drži da se iz njega pričešćivao sv. Franjo (usp. F. U. ESCOBAR, *Strutture...*, str. 293, bilješka 340).

³² Usp. J. AUER, *Allgemeine Sacramentenlehre und das Mysterium der Eucharistie*, u *Kleine katholische Dogmatik*, vol. VI, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg 1974, 200.

pričešćivali tri puta godišnje. To je bio običaj prije 1215. godine, a poslije 1215. nisam naišao na posebne dokumente koje bi službena Crkva izdala franjevcima u tom smislu u doba sv. Franje.

U predgovoru Pravila franjevačkoga svjetovnog reda, koje je odobrio i potvrdio papa Pavao VI. 24. lipnja 1978. pismom »Serafski Patrijarh«, hrvatskog izdanja (Dubrovnik 1979.) na str. 5. preuzete su riječi sv. Franje »O onima koji ne čine pokoru«. Tu se spominje kakva sudbina čeka i one koji »ne primaju tijela i krvi Gospodina našega Isusa Krista«. »A svi oni i one koji ne čine pokoru i ne primaju tijela i krvi Gospodina našega Isusa Krista, i podaju se manama i grijesima, i koji slijede zlu požudu i zle želje svoga tijela, i ne opslužuju ono što su obećali Gospodinu, i svojim tijelom služe svijetu, zavedeni tjelesnim željama, svjetovnim brigama i skrbima ovoga života: slijepci su, jer ne vide pravo svjetlo — Gospodina našega Isusa Krista«.

Franjo je dao i napomenu braći kako će se pripremati za Euharistiju, što je posebno danas u ovo pokoncilsko vrijeme veoma važno, a nalazimo u 20. poglavlju nepotvrđenog Pravila: »Tako skrušeni i ispovjedeni neka primaju tijelo i krv Gospodina našeg Isusa Krista, sa svom poniznošću i poštovanjem, imajući na pameti što je sam Gospodin rekao: 'Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ima život vječni' (Iv 6,54), i 'Ovo činite na moju uspomenu' (Lk 22,19).«³³

Prema tome, Franjo napominje braći dostojno pripremanje za pričest, da, koliko do njih stoji, postanu što sličniji Kristu; samo onda, ako su s Kristom jednaka duha, mogu se s njime u svetoj pričesti dostojno združiti, mogu biti s njime jedno. Franjo, kako smo vidjeli, sakrament ispovijedi preporučuje kao pripravu za dostojno primanje tijela i krvi Gospodinove (usp. 1 Kor 11,17—34).

U svojoj poniznosti i jednostavnosti, videći toliku vrijednost u Euharistiji, Franjo je pisao i vladarima naroda: »Zato vama, svojim gospodarima, otvoreno savjetujem, da zaboravite na sve brige i skrbi i da ponizno primite presveto tijelo i presvetu krv Gospodina našeg Isusa Krista na njegovu svetu uspomenu.«³⁴

U doba sv. Franje bile su se uvele neke zloporabe s obzirom na slavljenje sv. mise. Neki su svećenici govorili tzv. »missae siccae«, koje su se sastojale samo od molitava, čitanja, očenaša i blagoslova. Isključivale su žrtvu mise (prikazanje, pretvorbu i pričest). Time je iščezlo jedinstvo između žrtve i blagovanja žrtve. Iz opće svijesti kršćanskog puka na Zapadu iščezlo je u svemu poimanje smisla židovske Pashe (Pasha je uključivala i blagovanje).³⁵ Neki su pak govorili i po nekoliko misa dnevno radi zarade ili iz osobne pobožnosti; pri tome su stavljali više vode u kalež nego vina, što je 22. 11. 1229. osudio papa Honorije III.³⁶

³³ Spisi 18.

³⁴ *Ib.*, 80—81.

³⁵ Usp. J. AUER, *Allgemeine...*, 200.

³⁶ Denzinger-Schönmetzer 822.

To je jedan od razloga zašto je Franjo zapovjedio da se u njegovim zajednicama (samostanima) slavi samo jedna sv. misa na dan: »Osim toga opominjem i potičem u Gospodinu da se po propisima svete Crkve u mjestima u kojima braća borave dnevno samo jedna misa slavi.«³⁷ Jasno, u to doba na Zapadu nema riječi o koncelebraciji, a ni zapovijedi da svećenik govori sv. misu svaki dan. Onim svećenicima koji ne govore misu, Franjo piše: »Ako bi u mjestu bilo više svećenika, neka se drugi iz ljubavi zadovolje slavljem mise jednoga, jer Gospodin Isus Krist napunja i prisutne i odsutne koji su ga dostojni.«³⁸ Ta jedna misa, kojoj su dužni i drugi prisustvovati, bila je središnji događaj bratstva. Smatram da to nije nešto novo u franjevacu, jer u starini i prije njih u samostanima je postojao samo jedan ili dva svećenika, a ostali su bili nesvećenici. Ta se misa zove konventualna misa, kojoj bi i danas trebalo dati veću važnost. Najveće zapreke konventualne mise po samostanima jesu određene mise, zatim neprihvatanje koncelebracije, koja je oživjela u pokoncilskoj Crkvi, i različiti poslovi koje braća obavljaju.

Misao da »Gospodin Isus Krist napunja i prisutne i odsutne koji su ga dostojni« veoma je uplivna u franjevačkoj teologiji. Franjevačka je teologija isticala duhovno sudjelovanje u svim misama na cijelom svijetu, jer se na taj način kršćanin može u svako doba dana duhovno pridružiti Kristovoj žrtvi (duhovna pričest i sudjelovanje u misi na nevidljiv način). Kada je to specifično franjevačko mišljenje općenito bilo prihvaćeno, tada je i misni stipendij dobio svoj posebni izraz te se aktualizirala misao da i pojedinac osobno ima udio u sv. misi. Tako je vjernik—kršćanin objektivno, kao član Tijela Kristova — Crkve, i subjektivno, po osobnom sudjelovanju (»Težište među sobom za onim za čim treba da težite u Kristu Isusu«, Fil 2,5), imao udjela u blagoslovu sv. mise. Slično kao što i čovjek objektivno ima udjela na dobrima svoje obitelji po zajedništvu s obitelji i objektivnom duhu obitelji, a subjektivno po njegovanju obiteljskog duha i brige za napredak i dobro obitelji.

Što se tiče sv. mise za pokojne, mrtvi u njoj ne mogu sudjelovati kao živi, ali živi mogu zagovarati pokojne. To znači da prošnja živih po sudjelovanju u misnoj žrtvi zagovara mrtve.³⁹ Sv. misa je čin živih koji žrtvuju i blaguju od žrtve. Sv. pričest nije hrana ni za anđele ni za mrtve, već za duhovno i tjelesno žive.

Umjesto zaključka

Franjo je često razmišljao o tijelu i krvi Gospodinovoj; to mu je uvijek bilo u srcu, često na ustima, mnogo u spisima. Zato on kao

³⁷ Spisi 48.

³⁸ Ib.

³⁹ Usp. J. AUER, *Allgemeine...*, 248.

»svetac Euharistije«⁴⁰ pozivlje sve ljude da se hrane tijelom i krvi Gospodina Isusa Krista. Taj umbrijski prorok, divni svetac, razbijao je led, užigao vatru euharistijske pobožnosti, koju njegovi duhovni sinovi (franjevci) dalje raznose poput apostola po čitavom svijetu. Ognjištu Euharistije Franjo je htio privesti sve ljude; tim ognjem njihovu vjeru užgati, njihove prepirke spaliti, njihova srca umekšati, njihove duhove, ojačane Euharistijom, k nebu dignuti. Nadahnjujući se na Franjinoj vjeri u Euharistiju, sv. Bonaventura je uskliknuo: »Po ovom sakramentu učvršćuje se Crkva, krijepi se vjera, raste kršćanstvo te cvate božanski kult.«⁴¹

Veliko mnoštvo ljudi i žena franjevačkog nadahnuća kroz svoj duh i časnu povijest uzor su propovijedanja istine o presvetoj krvi i tijelu. Oni su poput Franje meli i čistili nečiste duše, i nečiste crkve, i nečisto posude, da dostojno prime i čuvaju Euharistiju. Nije ni čudo što je papa Leon XIII. (28. 11. 1897.) proglasio Franjina skromnoga duhovnog sina sv. Paškala Bajlonskog (1540.—1590.) zaštitnikom euharistijskih udruženja i euharistijskih kongresa.

Franjo je bio potpuno katolički i apostolski čovjek. Shvatio je u svoje vrijeme poslanje Crkve, shvatio je nauku IV. lateranskog sabora i odredbe papâ, i to bez zatezanja, kritike ili sumnji u nove stvari. Nije mnogo hvalio »dobro stara vremena« niti govorio »kako je nekada bilo« već se sav posvetio i stavio u okrilje Crkve u propovijedanju njezine prave nauke o Euharistiji, o poštivanju svećenika i crkava. Shvatio je da Crkva u različitim vremenima, prema potrebama i okolnostima, u svojoj pastoralnoj praksi ističe jedan vid, a u drugom trenutku drugi vid uvijek istog Krista prisutna u Euharistiji koju jedino svećenici posvećuju.

I danas je potrebno prihvatiti ono što Crkva, promatrajući današnje ljude, njihovu kulturu, njihove zahtjeve, naučava o Euharistiji. Crkva je uvijek bilas vjesna da je Euharistija njezino najveće blago. Nastojala je tim bogatstvom hraniti sve svoje udove upozoravajući na dostojanstvo ovog Sakramenta, koji je uz žrtvu, hranu, klanjanje i zahvaljivanje znak kršćanskog jedinstva, znak jedinstva i župe i biskupije i redovničke zajednice i cijele Crkve Božje. U tom smislu održavaju se i euharistijski kongresi teološko-znanstvenog i pučko-pobožnog značenja. Oni pomažu udovima Božjeg naroda da ispravno shvate taj Sakramenat i da se hrane Kruhom živim koji je s neba sišao. Treba imati u vidu da se poslije teoloških elaborata uvijek dolazi do jasnih sadržaja i djelotvornijih načina dostojnog davanja Euharistije udovima Božjeg naroda na ovom hodočasničkom putu prema zagrljaju u krilo Očevo.

⁴⁰ Usp. K. ETEROVIĆ, Franjo Asiški, svetac Euharistije, u Serafski perivoj 25 (1911) 2, 20—22.

⁴¹ Tractatus de praeparatione ad missam § 1.